

Za profesorom Jozefom Lysým (1950 – 2024):**Symbióza charakteru a tvorby**

Foto: fedu.uniba.sk

30. júna 2024 nečakane a náhle zomrel významný pedagóg, politológ, sociológ profesor PhDr. Jozef Lysý, CSc. Tesne pred svojím odchodom (22. jún) získal čestný titul Humanista roka 2024, ktorý mu udelila spoločnosť Prometheus, združenie svetských humanistov. Toto ocenenie sa nemohlo ocitnúť v povolanejších rukách, lebo profesor PhDr. Jozef Lysý, CSc., celým svojím profesijným aj súkromným životom presadzoval pokojný dialóg, v ktorom zaznievajú rozmanité názory, obhajoval právo každého na slobodu a dôstojný život, neúnavne propagoval idey humanizmu a hodnotu mieru; teda hodnoty, ktoré mnohí v domácom kontexte *reálpolitiky* po-

kladajú za idealistické haraburdie. Každý, kto profesora Jozefa Lysého poznal, hoci nemusel súhlasiť s jeho ľavicovým zmýšľaním, ktoré nikdy neopustil, musel oceniť jeho rozľadenosť, erudíciu v mnohých smeroch, nielen v politickej a sociálnej filozofii, historiografii, ale aj v sfére kultúry, minimálne tej európskej a východnej. V osobe profesora Jozefa Lysého sa vzácne snúbila britkosť intelektu s rýdzim charakterom. Nikdy nepatril k obslužnej a servisnej elite, ani ku konjunkturálnym intelektuálom, ktorí bez zaváhania podľa strelky mocenského kompasu vždy stoja po boku víťazov. Jeho životné aj intelektuálne cesty boli iné. K jeho osobitosti patrila zmierlivá, láskavá, empatická povaha, ktorú však paradoxne sprevádzalo vášnivé zaujatie pre otázky pravdy a spravodlivosti.

Jozef Lysý bol veľkým milovníkom a zasväteným znalcom knižnej produkcie a jeho skúsenému zraku neunikla ani jedna cenná kniha a v dobe, kedy sa menej číta a premýšľa, ale o to viac spisuje, googli a surfuje po internete, patrila k svetlým výnimkám. Bol svojím bytostným založením intelektuálom, ktorý sa intenzívne zaujímal o politické dianie na domácej aj medzinárodnej

úrovni a reprezentoval skutočného filozofa politiky. To chcem osobitne podčiarknuť, lebo nie každé úvahy o politike sú filozofiou politiky; a v domácom kontexte je politológov, komentátorov a analytikov ako maku, ale politických filozofov spočítame na prstoch jednej ruky.

Je to preto, lebo rozvíjať politickú filozofiu predpokladá mať nielen hlboké teoretické znalosti z filozofie dejín, sociálnej filozofie, ale aj istú praktickú skúsenosť. Tieto predpoklady Jozef Lysý splňal a to ho odlišovalo od väčšiny politológov, ktorí si analýzu politiky zamieňajú za propagandu a ideologické forsírovanie obľúbenej koncepcie. Okrem teoretizovania, patrila ku generácii, ktorá v mladom veku zažila dubčekovský pokus o reformu socializmu, jeho neúspech, následný vpád vojsk Varšavskej zmluvy, normalizáciu, sociálnopolitickú zmenu v roku 1989 a víťazný nástup neoliberalizmu. Tieto životné skúsenosti spolu s prelomovými dejinnými udalosťami a jeho politická angažovanosť v Klube Nového slova ako platformy pre ľavicu, ktorá sa po roku 1989 ocitla v hlbkej kríze a defenzíve, to všetko zrejme prispelo k jeho uvážlivému a trpezlivému hodnoteniu politických fenoménov na domácej aj medzinárodnej scéne. Jeho briskné analýzy v koncentrovanej podobe dokázali postihnúť jadro problému bez zbytočných verbalizmov.

Bol absolventom kombinácie politológie a sociológie na Filozofickej fakulte Komenského univerzity v Bratislave (1969). Po ukončení štúdia začal pôsobiť na Matematicko-fyzikálnej fakulte, ale čoskoro prešiel na Filozofickú fakultu, kde pôsobil až do roku 1991. Po krátkej pauze opäť pôsobil na Pedagogickej fakulte Komenského univerzity, na Katedre etickej a občianskej výchovy. Pôsobil aj na Masarykovej univerzite v Brne, Univerzite Konštantína Filozofa v Nitre, Univerzite Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach a Vysokej škole sociálnych a politických vied v Kolíne. Pôsobil aj na Ústave politických vied SAV.

Profesor Jozef Lysý sa venoval celému spektru problémov spojených s históriou politiky od najstarších čias; osobitne sa venoval kríze liberálnej demokracie, ktorá sa stále – aspoň v našom prostredí – vidí ako univerzálne *pa-naceum* na všetky neduhy spoločnosti; analyzoval modernitu a najmä krízu verejných autorít, pričom podčiarkoval potrebu obnovenia dôvery v spoločnosti, renováciu legitimacy autorít v demokratickej spoločnosti. Lysý vecne uvažoval o dopadoch globalizácie na demokratické systémy a jeho znalosti z historiografie ho motivovali k jasnozrivým hodnoteniam konkrétnych udalostí na slovenskej politickej scéne. Priťahovala ho aj problematika stredo-európskych dejín a kontext vzniku ČSR, aj politická etika.

Bol všímavý aj k práci iných domácich autorov a jeho pripomenutie názorov sociológa Jána Stenu o svojskej symbióze katolíckeho fundamentalizmu

a neoliberalizmu je diagnózou niečoho, čo by bolo potrebné v domácom prostredí prekonať. V tejto súvislosti Jozef Lysý raz konštatoval, ak budem parafrazovať jeho myšlienku, že táto tendencia nie je nasledovaniahodná a politickej kultúre aj mysleniu o politike na Slovensku by prospelo, keby sa kontinuita tohto zvláštneho tandemu prerušila.

V rámci svojich úvah upozorňoval na rétoriku vypätého neoliberalného individualizmu, ktorý preferuje odkazy na autentickosť, individualitu a favorizovanie egoistických záujmov pred verejným dobrom, čo však znamená eróziu demokratických hodnôt a podkopáva demokratické inštitúcie. Kritizoval aj úlohu médií, ktoré už dávno nie sú nijakým strážnym psom demokracie, ako tvrdí okrídlená fráza, ale nástrojom ideologického ovládania a indoktrinácie davov.

Venoval sa a písal aj o postavách slovenských politických dejín a diplomacie, ako aj o vzniku Česko-Slovenska (dr. Ivan Markovič, dr. Antona Štefánek, Milan Hodža).

Jeho postoje v otázke globalizácie ovplyvnil keynesiansky orientovaný ekonóm a teoretik financií Egon Matzner. Solidarita a pasionárnosť (domnievam sa, že tento termín prevzal od ruského etnológa, antropológa a historika Leva Gumileva), sociálna spravodlivosť, formovanie verejného priestoru pre slobodnú diskusiu, obnovenie pôvodného významu republiky ako veci verejnej, to boli ideály, o ktoré sa Jozef Lysý usiloval.

Aj vďaka nemu sa nezabúda na dielo pozoruhodnej osobnosti Egona Bondyho (Zbyněk Fišer), s ktorým ho spájali silné osobné väzby (*Bondyho odysea na Slovensku*, 2020). Mal zmysel aj pre ekofilozofiu a environmentálnu filozofiu a propagoval prácu brnenského ekofilozofa Jozefa Šmajsa. Zaujímal sa aj o metodológiu a filozofiu sociálnych a humanitných vied, a dokonale poznal dielo Vojtecha Filkorna, Václava Černíka aj Jozefa Viceníka, z prác ktorých aj čerpal podnety. Chápal poslanie a význam humanitných a sociálnych vied v dobe nadvlády technovedy a rozvíjal metodologicky motivované pokusy o rekonštrukciu sociálneho poznania (*Poznámky o racionalite v kontexte rekonštrukcie sociálnych a humanitných vied*, *Filozofia* 64 (9), 2009, 849 – 859).

Jeho rozsiahla bibliografia (153 položiek) zahŕňa takmer všetky žánre vedeckého a popularizačného štýlu od autorských monografií, kapitol v monografiách, vedeckých statí, odborných článkov, až po eseje a recenzie. Za všetky diela treba spomenúť aspoň obsiahle dejiny politických ideí – *Dejiny politického myslenia* (*Dejiny politického myslenia I. Starovek*, 2006, *Dejiny politického myslenia II. Od stredoveku po súčasnosť*, 2006). Osobne ma najviac zaujali štúdie

publikované na Masarykovej univerzite v kolektívnych monografiách: *Demokracia na okraji útesu* (2013), *Kríza verejných autorít a pamäť národa v politickej reflexii na Slovensku: dve antinómie v neistej dobe* (2010) a stať v časopise *Studia politica Slovaca* *Nesubstančná ontológia v konflikte civilizácií* (2018). Ostáva len tútosť, že už nedokončí začaté práce.

Hoci platí neúprosné, *Mors ultima linea rerum*, naďalej ostáva s nami Lyseho myšlienkový svet a apel na ľudskosť, ostávajú spomienky na jeho intelektuálnu poctivosť, skromnosť, láskavosť, spolu s jeho zmyslom pre humor. Chceme veriť, že jeho odkaz, ten intelektuálny, ale aj ten osobnostne mravný, nájde svojich nasledovníkov v radoch mladej generácie.

Tatiana Sedová